

Юридичні науки

УДК 343

Антонова Анастасія Михайлівна

студентка

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Антонова Анастасия Михайловна

студентка

Института прокуратуры и уголовной юстиции

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Antonova Anastasiia

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Івашковський Дмитро Валерійович

студент

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Ивашковский Дмитрий Валерьевич

студент

Института прокуратуры и уголовной юстиции

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Ivashkovskiy Dmitriy

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Кутєпов Максим Юрійович

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

**СВІТОВИЙ ДОСВІД РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ТА СТАН
ПЕНІТЕНЦІАРНОГО КОМПЛАЄНСУ В УКРАЇНІ
МИРОВОЙ ОПЫТ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ОСУЖДЕННЫХ И
СОСТОЯНИЕ ПЕНИТЕНЦИАРНОГО КОМПЛАЕНСА В УКРАИНЕ
WORLD EXPERIENCE IN THE RE-SOCIALIZATION OF CONVICTS
AND THE STATE OF PENITENTIARY COMPLIANCE IN UKRAINE**

***Анотація.** Досліджено практичні питання та стан ресоціалізації засуджених в Україні. Співставлений процес ресоціалізації в Україні та в країнах Європи, проведена аргументація та аналіз рішень Європейського Суду з прав людини щодо ресоціалізації засуджених, та наведений комплекс заходів щодо ефективного виправлення осіб відбувших покарання.*

***Ключові слова:** концепція реабілітації, міжнародний договір, національне законодавство, довічне тюремне ув'язнення, ресоціалізація, правові позиції, Рада Європи.*

***Аннотация.** Исследовано практические вопросы и состояние ресоциализации осужденных в Украине. Сопоставлен процесс ресоциализации в Украине и в странах Европы, проведена аргументация и анализ решений Европейского Суда по правам человека по ресоциализации осужденных, и приведен комплекс мероприятий по эффективному исправлению лиц отбывших наказание*

Ключевые слова: *концепция реабилитации, международный договор, национальное законодательство, пожизненное тюремное заключение, ресоциализация, правовые позиции, Совет Европы.*

Summary. *Practical issues and the state of resocialization of convicts in Ukraine are investigated. Comparison of the process of resocialization in Ukraine and European countries is made, the argumentation and analysis of the decisions of the European Court of Human Rights on the re-socialization of convicts, and a set of measures to effectively correct persons who have served their sentences are explained.*

Key words: *concept of rehabilitation, international treaty, national legislation, life imprisonment, re-socialization, legal positions, Council of Europe.*

Пенітенціарний комплаєнс – це функціонування установ, які виконують кримінальні покарання відповідно до законодавства в сфері виконання кримінальних покарань, за допомогою розробки, реалізації та дотримання певних процедур і правил поведження із засудженими. Мета європейського пенітенціарного комплаєнсу полягає у зведенні до мінімуму ризиків, пов'язаних з можливими порушеннями вимог стандартів міжнародного рівня.

Проблематика актуальна тому, що ратифікація Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод призвели до радикальних змін в характері умов тримання засуджених. При цьому процес активного приведення вітчизняного законодавства у відповідність до рекомендацій міжнародних і європейських стандартів в галузі поведження з засудженими багато в чому відображає лише дискретну і непослідовну реалізацію положень кримінально виконавчого кодексу, суть яких

зводиться до неухильного дотримання Конституції, загально визнаних принципів і норм міжнародного права і міжнародних договорів.

Особливим фактором і засобом реалізації комплаєнсу виступає практика Європейського суду з прав людини, яка показує його характер діяльності, що виражається в поступовому розширенні впливу судових рішень на коригування національного законодавства.

Необхідно зауважити, що серед іноземних вчених-пенітенціаристів поширена думка про розширення процесу судового контролю над виправними установами та різними правами засуджених як тенденція, що сприяє прогресивному розвитку сучасних держав [2; 3]. Як зазначає Д. Темперман, ЄСПЛ уповноважений стежити за дотриманням більш загальної свободи релігії або віросповідання засуджених, ніж чим прописано в стандартах м'якого права - Європейських пенітенціарних правилах і Мінімальних стандартних правилах ООН щодо поводження з ув'язненими (Правила Мандели) 2015 року. Зокрема, Страсбурзький суд уточнює зазначені стандарти в таких областях як відвідування тюремної церкви, спілкування з духовенством, дієтичні вимоги і використання релігійних предметів в тюремних камерах [9, с. 49-67]. На думку М. Рогана «Стандарти Ради Європи захищають так званий редукціоністський підхід, якого дотримується ЄСПЛ ... акцент у європейській кримінальній політиці є реабілітаційним ... реабілітація була і повинна бути головною метою кримінальної практики» [7]. Визнання «права на надію» і характерний прояв комплаєнса у європейському тюремному праві почалося з рішення Європейського суду у правах людини від 9 липня 2013 по справі «Vinter and Others v. the United Kingdom», відповідно до якого особи, що відбувають довічний тюремний термін, завжди повинні мати право на визволення і подальшу реабілітацію. У випадку якщо внутрішнє національне законодавство не передбачає можливості перегляду вироку в бік пом'якшення правового положення засудженого, пожиттєвий термін не

може відповідати стандартам статті 3 Конвенції [10]. В свою чергу у справі «Murray v. The Netherlands» ЄСПЛ встановив, що ув'язнені, що відбувають довічний тюремний термін, «також повинні бути допущеними в професійній або іншій, що може бути корисною для їх реабілітації» [12].

Можна констатувати, що до теперішнього часу оформилася чітка комплаєнс – траєкторія зі сторони європейських правозахисних органів підтримки ідеї про те, що всім в'язням, в тому числі які відбувають довічний тюремний термін, повинна бути надана можливість реабілітації і перспектива дострокового звільнення. Однією із соціальних проблем, яка протягом тривалого часу була й залишається предметом для обговорення науковцями, є визначення оптимальних шляхів для досягнення мети виправлення та ресоціалізації засуджених, які звільняються від відбування призначеного їм покарання [2]. Вирішення цієї проблеми органічно пов'язано з питаннями боротьби зі злочинністю та перед усім, з її найбільш небезпечним проявом – рецидивною злочинністю.

Специфіка соціальної роботи в установах виправної системи полягає в тому, що:

- ведеться всередині соціальних організацій з високим ступенем закритості;
- її об'єктом є особи з високим індексом соціального неблагополуччя і підвищеної стресогенності;
- соціальна робота здебільшого проводиться в обстановці протиставлення двох етико-правових концепцій (менталітетом «тюремного персоналу» і менталітетом «тюремного світу») [1].

Що ж представляє собою власне процес виправлення? Відповідь на це запитання можна знайти в ч. 3 ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України, норма якої зазначає, що «виправлення засудженого – процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки». Степанюк А. Х., у

свою чергу, зазначає, що «виправлення як процес позитивних змін особистості – це, в кращому випадку, елемент правосвідомості, правового виховання, але не справжня правова категорія, що заслуговує того, аби бути закріпленою в Законі». Теза даного автора про те, що виправлення – не правова категорія, якій не місце в КВК України, спірна, оскільки в кримінально виконавчому законодавстві України термін «виправлення» зустрічається неодноразово. Однак доволі часто на практиці виникають випадки, коли одного виправлення засуджених замало.

Як зазначає М. Ю. Кутепов, виконання та відбування кримінального покарання реалізуються в умовах режиму, встановленого в місцях позбавлення волі, який за правовою природою являє собою врегульований нормами кримінально-виконавчого права порядок виконання та відбування покарання. На жаль, на сучасному етапі розвитку системи органів і установ виконання покарань в Україні існує низка проблем, які суттєво впливають на можливість реального здійснення ресоціалізації засуджених [5]. Дослідження серед затриманих чоловіків, жінок та неповнолітніх показало, що такі аспекти, як добросовісне поводження з персоналом, регулярні відвідування родини чи друзів, кількість годин активності, зміст денної програми та хороша взаємодія з затриманими, пов'язані з меншою кількістю справ неправомірного поведінки та меншої кількості психологічних проблем серед ув'язнених. Також є вказівки на те, що аспекти життєвого середовища під час затримання впливають на ризик злочинної поведінки після затримання.

Характерним для процесу ресоціалізації засуджених є те, що ресоціалізація знаходиться в безпосередньому зв'язку з потребами громадянського суспільства. Питання успішної ресоціалізації осіб, звільнених від відбування покарання, набуває особливої значимості, оскільки загальновідомо, що рівень злочинності в державі є однією з причин соціальної напруженості в суспільстві.

Комплексна система заходів передбачає забезпечення процесу ресоціалізації шляхом:

- створення та втілення індивідуальних програм із соціально-психологічної роботи;
- організації загальноосвітнього та професійно-технічного навчання колишніх позбавлених волі;
- надання колишнім позбавленим волі можливості займатися фізичною культурою та спортом;
- організації дозвілля;
- надання духовної підтримки та допомоги.

Література

1. Агарков А. Арабаджиев Д., Єрохіна Т., Кузьмін В., Мещан І., Попович В. Технології соціальної роботи // Запоріжжя: Мотор Січ, 2015. С. 487.
2. Oldenburg C.E., Perez-Brumer A.G., Reisner S.L., Mayer K.H., Mimiaga M.J. Human rights protections and HIV prevalence among MSM who sell sex: Cross-country comparisons from a systematic review and metanalysis // *Global Public Health*. 2018.
3. Gallez E. Foreigners and Refugees Behind Bars: How Flemish Prisons Tackle Linguistic Barriers // *The European Legacy*. 2018.P. 738-756.
4. *Monitoring Penal Policy in Europe* / ed. Gaëtan Cliquennois, Hugues de Suremain. London: Imprint Routledge. 2017. P. 202.
5. Кутєпов М. Проблемні питання діяльності установ виконання покарань та їх вплив на виправлення і ресоціалізацію засуджених до позбавлення волі / М. Кутєпов // *Юридичний науковий електронний журнал*: 2019. №5. С. 247-250.

6. Junod V., Wolff H., Scholten W., Novet B., Greifinger R., Dickson C., Simon O. Methadone versus torture: The perspective of the European court of Human Rights // *Heroin Addiction and Related Clinical Problems*. 2018. V. 20. P. 31-36.
7. Rogan M. Human rights and correctional health policy: A view from Europe // *International Journal of Prisoner Health*. 2017. V. 13. I. 1. P. 3-9.
8. Opioid agonist treatment Guiding principles for legislation and regulations. URL: <https://rm.coe.int/2017-ppg-15-oat-guidingprinciples-final-eng/16808b6d9e>
9. Temperman J. Freedom of Religion or Belief in Prison: A Critical Analysis of the European Court of Human Rights 'Jurisprudence // *Oxford Journal of Law and Religion*. 2017. V. 6. I. 1. P. 48-92.
10. European Court of Human Rights. Case *Vinter and Others v. the United Kingdom*.
11. Boman J.H., Mowen T.J. The role of turning points in establishing baseline differences between people in developmental and life-course criminology // *Criminology*. 2018. V. 56 No. 1. P. 191-224.
12. European Court of Human Rights. Case *Murray v. The Netherlands*